

SİVAS MEVLEVİHANESİ VE MEVLEVİ ŞEYHLERİNİN SOSYAL HAYATLARINA DAİR BAZI TESPİTLER

Yrd.Doç.Dr. Ömer DEMİREL

I- Mevlevîhânenin Yeri ve Kuruluş Tarihi

Osmanlı dönemi Sivas şehir merkezinde bulunan 30'a yakın zaviye içerisinde, hakkın da kaynaklarda az sayıda belgeye rastladığımız bir de mevlevîhâne yer almıştır. Mevlevîhâne; şehrin kuzeyindeki en dış mahallelerden olan, Kösedere-i Zimmî Mahallesinde, aşağı tarafında Tavra deresi ve yukarısında ise, gittikçe yükselen meyilli bir arazi üzerinde kurulmuştur. M. V. Berchem-H.Eldem'in 1910 tarihli planı ve arşiv belgeleriyle mahalledeki yaşlıların ifadeleri sonucunda Mevlevîhâne'nin yeri kesin olarak bilinmektedir.¹ Günümüzde ise, Mevlevîhâne'den bir iz kalmamakla birlikte, "Mevlânâ" ismi aynı bölgede bir caddeye ve markete ad olarak verilmiştir.

Kuruluş tarihi hakkında kesin ve tatmin edici bilgilerden yoksun olduğumuz Mevlevîhâne'nin Ulu Arif Çelebi tarafından tesis olunduğu belirtiliyorsa da, bunu teyit eden başka belge ya da bilgiye rastlamış değiliz. Mevlevîhâne'nin son şeyhi olarak tespit ettiğimiz Mehmed Reşit tarafından 1911 tarihinde düzenlenen belgeden, Ulu Arif Çelebi'den sonra Köprülü Mehmed Paşa'nın Mevlevîhâne inşa ettirdiği belirtilmektedir.² Ancak, Ahmet Eflâki'nin **Menâkibü'l-Arifîn** adlı eserinde, Ulu Arif Çelebi'nin Sivas'a gelişleri teferruatlı bir şekilde bahsedilirken Mevlevîhâne tesisi ile ilgili bir kayıt söz konusu değildir.³ Aynı surette Köprülü Mehmed Paşa hayratı arasında ve Mevlevîhâne ile ilgili diğer arşiv belgelerinde de söz konusu bânileri teyit edici bilgiye sahip değiliz.⁴

Osmanlı dönemi şehirde mevcut diğer zaviyelerle ilgili, 1454-1455 tarihli tapu tahrir kaydından başlamak üzere, diğer üç tahrirde ve bilhassa 1576 tarihli Defter-i Evkâf-ı Rûm'da zengin bilgiler sözkonusu iken, Mevlevîhâne'ye dair bir kayda rastlanılamamıştır.⁵ Ayrıca, şehir hakkında bilgi

veren XVII. asır kaynaklarından Evliya Çelebi ve diğer vakıf kaynaklarında da herhangi bir kayıt bulunamamıştır.⁶ Diğer yandan, Eyâlet-i Rûm'un sancaklarından olan Amasya ile Tokat Mevlevîhâne'leri hakkında yukarıdaki kaynaklarda çok sayıda bilgiye rastlanması dikkat çeken bir husus olmuştur. Bütün bunlara rağmen, Sivas Mevlevîhâne'si hakkında ilk arşiv belgesi ancak 1730 tarihine ait olup⁷ bu tarihten 1917 tarihine kadar muhtelif sayıda belgeye rastladık. Buna rağmen, kaynak problemi ya da belgelerde bulunan birbirine zıt bilgiler konuyu oldukça anlaşılabilir bir hale sokmaktadır. Mevcut kaynak problemine rağmen elde edilen bilgilerin ışığında, Sivas şehrinde Mevlevîliğin

* Bu makale Selçuk Üniversitesi tarafından düzenlenen "II. Milletlerarası Osmanlı Devleti'nde Mevlevîhâneler Kongresi'nde" tebliğ olarak sunulmuştur (14-15 Aralık 1993).

1. **Sivas Şer'iye Sicilli Defter** 10/Sayfa 97 (bundan sonra ŞŞS. 10/97 şeklinde verilecek), ŞŞS. 5/203, 298; Muzaffer Erdoğan, "Mevlevî Kuruluşları Arasında İstanbul Mevlevîhâneleri", **GDAAD**, 4-5 (1976); M.V. Berchem-H.Eldem, **Materiaux Pour un Corpus Inscriptonum Arabicorum, III. Asie Mineure I. Sivas Divriği**, Kahire 1910.
2. Nejat Göyünç, "Sivas Mevlevîhânesi", **IX.Vakıf Hafızası Kitabı**, Ankara 1992.
3. Ahmed Eflâki, **Ariflerin Menkıbeleri**, II. çev. T.Yazıcı, İstanbul 1989, s.259-269. Ulu Arif Çelebi'nin Sivas ahâdilerinden Ahi Muhammed Dâi ve Ahi Emir Ahmed ile yakın bir ilişkisi sözkonusudur.
4. M. Tayyib Gökbulgin, "Köprülüler", **IA**, VI. Ayrıca bakınız aşağıdaki dipnot.
5. Başbakanlık Osmanlı Arşivi, **Tapu Defteri**, 2. 287, 387; Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivi, **Defter-i Evkâf-ı Rûm** 583, diğer belge ve defter tasnifleri ile ilgili bakınız Ömer Demirel, **Sivas Şehir Hayatında Vakıfların Rolü (1700-1850)**, (A.U.Sos.Bil.Erişt. Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara 1991.
6. Evliya Çelebi, **Seyahatnâme**, III. İstanbul 1314.
7. M.Erdogan, a.g.e.

Ulu Arif Çelebi döneminden itibaren rağbet gördüğü ancak, müstakil bir Mevlevîhâne'nin varlığın-
dan söz etmenin mümkün olmadığını yahut kaynak-
lara yansımadağı söylenebilir. Dolayısıyla Mevlevî-
hâne'nin bânisi hakkında kesin bilgilerden uzak
ancak, kuruluş tarihi için bir soru işareti bırakmak
kaydıyla, XVII. asır sonları ile XVIII. asır başları ol-
duğu tahmini yapılabilir.

Mevlevîhâne müstemilâtı ile ilgili ilk bilgi
1835 - 1836 tarihli Vakıf Muhasebe kaydında
"Tekye-i mezbur elân mevcut ve ma'mur" oldu-
ğu, Mevlevîhâne nezdinde bir bahçesi ile Silahtar
Şehriyarî Mehmed Paşa tarafından binâ edilen bir
köşkü bulunduğu kayıtlıdır.⁸ Silahtar Mehmed Pa-
şa'nın 1762 yılında Sivas Valisi olduğu, aynı za-
manda paşanın gittiği her yerde bir kasr inşa et-
mekle hayli eseri bulunduğu ve ulemaya itibarının
çokluğu kaynaklarda yer almıştır.⁹

Vakıf Muhasebe kaydında bulunan müstemil-
lâtla ilgili bu bilgiden başka en geniş bilgiye, Nejat
Göyünç tarafından yayımlanan Mevlânâ Müzesi'n-
deki 1911 tarihli belgede rastlıyoruz.¹⁰ Burada,
Sivas Mevlevî Şeyhleri'nden Zile'li Yağşi Dede'nin
yaptırması olduğu bir havuz ve bir künk suyu ve yi-
ne Sivas Mevlevî Şeyhleri'nden Konya'lı Bahaed-
din Çelebi'nin yaptırmış olduğu tahtanî üç hücre
ve fevkânî üç oda ile Sivas valilerinden Recep Pa-
şa'nın bir köşk binâ ettiği kayıtlıdır.

Netice olarak Mevlevîhâne'nin şeyh, ailesi ve
dervişlerinin barındığı müstakil bir binası, geniş bir
bahçesi, suyu, havuzu, altı-üstlü üçer oda ve hücre-
den müteşekkil bir bölümü ve nihayet bir de köşkü
vardır. Ancak, yukarıda da belirtildiği gibi köşkün
bânisi olarak 1835 ile 1911 tarihli iki ayrı belgede
farklı iki isim verilmiştir. Bunlardan Zaralızâde Re-
cep Paşa'nın tespit ettiğimiz 4 ayrı vakfiyesi bulun-
makla birlikte köşkle ilgili bilgi ve vakfiye kaydına
rastlamış değiliz.¹¹ Öte yandan, Sivas vakıfları ve
Mevlevîhâne hakkında zengin ve güvenilir bilgiler
veren 1835-1836 tarihli Vakıf Muhasebe Defte-
ri'ndeki Silahtar Mehmed Paşa'nın köşk yaptırdığı
kaydını daha güvenilir telakki ediyoruz.

Sivas Mevlevîhâne'sinin 1917 tarihinde har-
rap durumda olduğu, kapı ve duvarlarının yıkılma-
ya yüz tuttuğu ve daha sonraki yıllarda da kullanıl-
mayacak durumda bulunduğunu, mahalle yaşlıları-
nın verdiği bilgilerden öğreniyoruz.¹²

II-Mevlevîhâne'nin Gelir ve Giderleri

Öncelikle Sivas Mevlevîhâne'sinin Konya
Merkez Dergâhı ve Sivas şehrindeki diğer zaviye-
lerde olduğu gibi köklü vakıf gelirlerinin bulundu-
ğunu söylemek mümkün değildir.¹³ Zira, 1768 ta-
rihli bir meşihat teccid arzında Mevlevîhâne'nin
bihasıl olduğu, buna rağmen dervîşânın bu durum-
dan şikayet etmemekle birlikte günlerini dua ile
geçirdikleri belirtilmiştir.¹⁴ Aynı şekilde 1803-
1804 tarihli bir berat kaydında da, Mevlevîhâne
şeyhi Seyyid Ahmet meclis-i şer'e gelerek "...Mev-

levîhâne'de sakin dervîşânın akuât-ı yevmiyele-
rine vâfi irâdları olmadığını" söylemiş ve yardım
isteğinde bulunmuştur.¹⁵ Yapılan tahkik neticesin-
de, Mevlevîhâne'nin gelirinin olmadığı tespit edile-
rek, yardım talebi kabul edilmiştir. Bu sebeple,
"emr-i âli" ile tahsis edilen Mevlevîhâne gelirleri-
nin büyük bir bölümü, 1835-1836 tarihli kayıta,
dervişlerin taamiyesi olarak kullanıldığı anlaşılmak-
tadır. Emr-i âli üzere tahsis edilen gelirlerden ilki,
1803-1804 tarihlerinde gerçekleşerek, Sivas Balık
Mukataası'ndan verilerek üzere ayrılan 200 kuruş-
tur.¹⁶ Mevlevî Şeyhi Seyyid Mehmed'in müracaatı
üzerine ilk defa ihdas edilen bu gelir kalemi, Emir
Bâlioğlu Seyyid Abdulkadir ve Seyyid İsmail uhde-
sine iştirâken malikâne kaydedilmiş ve zikredilen
miktarın her sene verilmesi şartı konulmuştur.
İkincisi de, II. Mahmud döneminde Tokat ve Tevâ-
bî Mizân-ı Harir Mukataası'ndan yıllık 73.5 kuruş
verilmekte olduğunu görüyor, fakat bunun başlan-
gıç tarihini tespit edemiyoruz.¹⁷

Vakıf Muhasebe Defteri'ndeki bir başka kay-
da göre, yine emr-i âli ile dervîşlere Yeni II köyle-
rinden Sarıca/Sarıcı köyünün gelirinden 3 müd
18 kile buğday tahsis edilmiştir.¹⁸ Bu gelir Mevle-
vîhâne'ye şu şekilde intikal etmiştir: Zikredilen
köy, Vâlide-i Atık Nur Banu Sultan Evkafı'ndan
olup, vakfiyesinde Yeni II Köylerinin mahsulâtın-
dan her sene 16 fakire 35 müd buğday verilme-
si şartı konulmuştur.¹⁹ Bu vakfiyede, gelirin kimle-
re ve hangi müesseselere ve ne kadar verileceği;
ilave olarak gelirinden hisse alanlardan biri vefat
ettiğinde hissesi maişet darlığına düşen fakir bir
alime "menşûr-ı padişahi" ile tevcih edilmesi ge-
rektiği belirtilmiştir. Vakfiyede verilen listede, Si-
vas Mevlevîhâne'si ismine rastlanılmadığı gibi,
mevcut şahıs isimleri arasında Mevlevîhâne ile ilgili
bir bağ kurulamamıştır. Dolayısıyla bu gelirin, XVI-
II. asrın ikinci yarısında bihasıl olduğu, belirtilen
Mevlevîhâne'ye ancak bu tarihten sonra tahsis

8. Sivas Kongre Müzesi, **Vakıf Muhasebe Defteri**, s.119.

9. Mehmed Süreyya, **Sicillî Osmanî**, IV, İstanbul 1311-
1313, s.264-265; I.Hakkı **Uzunçarşılı**, **Osmanlı Ta-
rihi**, IV/2, Ankara 1983, s.413-418.

10. N.Göyünç, **a.g.e.**

11. Ömer Demirel, "1788-1808 Tarihlerinde Şer'iye Sicille-
rinde Geçen Vakfiyeler", **Vakıflar Dergisi**, XX,
(1988); Sivas Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi, **Defter
Nu:2**, s.137-138.

12. N.Göyünç, **a.g.e.**

13. Suraiye Faroqhi, "XVI-XVIII. Yüzyıllarda Orta Anado-
lu'da Şeyh Aileleri", **Türk İktisat Tarihi Semineri**,
Ankara 1975, s.197-229; Ömer Demirel, **II.Mahmud
Döneminde Sivas'ta Esnaf Teşkilatı ve Üretim
Tüketim İlişkileri**, Ankara 1989, s.151-152.

14. Ömer Demirel Özel Arşiv.

15. **ŞŞS**. 7/117.

16. **ŞŞS**. 7/113.

17. VMD. s.119; SVBMA. **Defter Nu:3**, 481 numaralı
Berat kaydı.

18. VMD. s.119; SVBMA. **Defter Nu:1**, Belge 221.

19. VGMA. 1766/136-170.

edilmiş olabileceği düşünülmektedir. Aynı zamanda III. Selim ve II. Mahmud döneminde bilhassa Konya Merkez dergâhına bağış, hediye (tırış baha, şem'i revgan ve taamiye) ismiyle önemli miktarlarda gelirler ayrıldığı bilinmektedir.²⁰ Bu sebeple, Sivas Mevlevihâne'sinin bu üç önemli gelirinin aynı dönemerastlaması tesadüfi olmasa gerekir.

Mevlevihâne'nin bir başka geliri. Mevlevihâne bahçesinin icara verilmesinden elde edilen senevi 200 kuruşluk miktardır. Bahçenin 1835-1836 tarihlerinde 400 kuruşluk geliri muhasebe kaydında belirtilmiştir.²¹ Ayrıca, Mevlevihâne nezdinde Silahtar Mehmed Paşa'nın binâ ettiği köşkün iki adet dükkanı ile kimin tarafından vakfedildiği bilinmeyen haffaf dükkanı vardır.²² Haffaf dükkanının senelik icarı 30 kuruş iken Mehmed Paşa'nın iki dükkanının toplam icarı 20 kuruş olarak kaydedilmiştir.

Bu gelirlerinden bazılarının süreklilik arz etmediği, yine yukarıda işaret edilen muhasebe kaydında açıklama olarak yer almıştır. Bilhassa, Balık Mukataası ve Tokat Mizan-ı Harir Mukataası gelirlerinden ilkinin "kadimden beru", diğerinin ise 1823-1824 yıllarından itibaren tahsil edilemediği şerhi düşülmüştür. 1835-1836 tarihlerinde Mevlevihâne'nin iki yıllık toplam gelirinin 6440 kuruş; bunun da önemli bir kısmının Sarıca köyünden olduğu görülmüştür.²³ Buna rağmen, aynı tarihlerde şehirdeki diğer zaviyeler arasında geliri açısından kıyaslandığında son sıralarda yer aldığını görüyoruz. Mevlevihâne'nin daha sonraki yıllarda, 1867'de köy gelirinin yıllık 140 kuruş; 1911-1912'de de yıllık toplam 35163 kuruş olduğu tespit edilmiştir.²⁴

Mevlevihâne gelirlerinin harcanma şekli ise, belgelerde görüldüğü üzere genellikle Mevlevihâne'de barınan dervişânın taamiyesi ile ayende ve revende masraflarına sarfedilmesidir. 1835-1836 tarihli muhasebe kaydında gelirinin tamamının bu tip masraflara harcanıldığı belirtilirken 1911-1912 tarihlerinde ayrıntılı bilgiye rastlanmakta ve 2500 kuruşu koyun, sığır eti ve kıyma için sarf olmak üzere toplam yiyecek giderleri 17460 kuruşu bulmaktadır.²⁵ Dervişlerin elbise, ayakkabı, sikke, arakiyye gibi giyecek masrafları 2675 kuruş, odun, kömür, çıra ve mum olmak üzere yakacak bedelleri karşılığı 3475 kuruştur. Diğer giderler içerisinde ise, 1000 kuruşluk tamirat, dergâhın vergisi, mevlüd masrafı ve dergâh hademelerinin aylıkları yer almıştır.

III. Mevlevî Şeyhlerinin Sosyal Ve Ekonomik Hayatları:

a- Mevlevihâne Sakinleri

Mevlevihâne sakinleri denildiğinde, öncelikle kaynaklara fazlaca yansımaları sebebiyle adeta Mevlevihâne ile özdeşleşmiş gibi görünen Mevlevî şeyhleri akla gelmektedir. İkinci sırada Mevlevihâne'de sakin fukara-i dervişân olarak kaynaklarda

sık sık geçen ve görevlilerin tümünü ihtiva eden Mevlevihâne müntesipleri bulunmaktadır. Ayrıca, Şeyh ailesinin ve zaman zaman gelen (ayende ve revende) misafirlerin de zikredilmesi gerekir. Yukarıda da belirtildiği gibi, Sivas Mevlevihâne'si ile ilgili kaynaklarda hemen hemen belgelerin tümünde Mevlevî Şeyhleri sözkonusu iken, sadece 1911-1912 tarihli bir belgede Mevlevihâne'de toplam 47 kişinin ismi ve görevleri zikredilmiştir. Bunlar arasında şeyhin kardeşi, bir mesnevihan, dört neyzen, bir naat-han, iki meydan dedesi, iki ayin-han, bir çile-keş, bir hoca bulunmaktadır.²⁶

1742 tarihinden başlamak üzere 1911-1912 yılına kadar, Sivas Mevlevihâne şeyhlerinin isim ve görev süreleri bir silsile halinde kaynaklara yansımıştır. 1742'den 1836'ya kadar Mevlevihâne'de aynı aileye mensup kişiler şeyh olmuşlardır.²⁷ Bu tarihte Mevlevihâne'nin tespit edilen ilk şeyhi Esseyid Şeyh Mehmed'dir. Bundan sonra oğlu Esseyid Şeyh Mehmed ve ardından onun oğlu Esseyid Şeyh Mehmed Niyazi Halife görev almışlar; böylece Mevlevihâne'de diğer zaviyelerde de olduğu gibi, şeyh ailesi geleneği teşekkül etmiştir. 1836'dan sonra sırasıyla Ürgüblü İbrahim Dede (1836-1843), Kütahyalı Şeyh Ali Dede (1843-1850), Sivaslı Şeyh Bahşı Dede (1850-1851/1852), Zileli Yağşi Dede (1852/1853-1856/1857), Konyalı Şeyh Bahaeddin Çelebi (1856-1884/1885) ve nihayet son şeyh olarak tespit edilen Şeyh Bahaeddin Çelebi'nin oğlu Şeyh Reşid Efendi (1884/1885-1911/1912) Mevlevihâne'de görev almışlardır.²⁸

b- Mevlevî Şeyhlerinin Sosyal ve Ekonomik Hayatları

Sivas Mevlevihâne'si hakkında mevcut olan kaynak problemi aynı derecede olmasa da Mevlevî şeyhlerinin sosyal ve ekonomik hayatları hakkında da kendisini göstermektedir. Ancak, elimizde bulunan az sayıda fakat önemli olarak gördüğümüz belgeler sayesinde Mevlevî şeyhlerinin sosyal hayatlarına dair bazı tespitler yapmak mümkün görünmektedir. Bilhassa, Sivas Mevlevihâne'sinin 1742'de başlayıp yaklaşık bir asırlık şeyhlik görevini yürüten şeyh ailesi ile ilgili belgeler, merkez dışındaki tipik bir Mevlevî ailesinin meşihat dışındaki hayatıyla ilgili bilinmeyen yönlerini ortaya çıkaracak niteliktedir. Ayrıca, şehirdeki diğer zaviye ve tarikat şeyhleri hakkında benzer kaynakların varlığı

20. S.Feroççi, a.g.e. Abdülbaki Gölpınarlı, **Mevlânâ'dan Sonra Mevlevilik**, İstanbul 1983, s. 248.

21. VMD s. 119.

22. Aynı yer.

23. Aynı yer.

24. N.Göyünç, a.g.e.

25. VMD. s.119; N.Göyünç, a.g.e.

26. N.Göyünç, a.g.e.

27. Saim Savaş, **Bir Tekkenin Dinî ve Sosyal Tarihi Sivas Ali Baba Zaviyesi**, İstanbul 1992, s. 60; Omer Demirel Özel Arşivi, VMD. s. 119, ŞŞS 7/113,117.

28. N.Göyünç, a.g.e.

ğı bize, Mevlvî şeyhleri ile karşılaştırma imkanı da verecektir. Bu kaynaklar, Mevlvî şeyhlerinin meşihat görevleri haricinde, sahip oldukları eş ve evlatları, ev ve ev eşyaları, yiyecek ve giyecekleri, mahalle, şehir ve şehir dışındaki ilişkileri gibi konularda bilgi vererek, Mevlvî şeyhlerinin sosyo-ekonomik hayatlarını bir nebze olsun aydınlatacaktır.

Öncelikle, şeyh ailesinden ikincisi olan Seyyid Şeyh Mehmed Efendi'ye bakalım: 1817 tarihinde Hac yolunda vefat etmiş, geride, Mevlvî ve Zeliha isimlerinde iki zevce, kendisinden sonra Mevlvîhâne'ye şeyh olan Mehmed Niyazi adında bir oğul, Şerife ve Hatice isimlerinde iki kız ve nihayet bir de cariye bırakmıştır.²⁹ Aynı dönemde, şehirdeki diğer zaviye şeyhlerinden Abdülvahab Gazi Şeyhi Seyyid Şeyh Abdülvahab Efendi'nin ise bir zevcesi, biri kız diğeri erkek iki küçük çocuğu; Seyyid Şeyh Kasım Efendi'nin de bir zevcesi, iki kız, iki oğlan dört çocuğu; Kadiri tarikatı şeyhi Ebu'l-Kasım'ın bir zevcesi ve iki çocuğu; Şeyh Çoban şeyhlerinden Şeyh Mehmed b. Mehmed'in müteveffa bir zevcesi ve iki büyük oğlu vardır.³⁰ Burada Mevlvî şeyhinin diğer şeyhlerden farklı olarak iki hanımının ve bir de cariyesinin olduğu görülmektedir.

Mevlvî Şeyhi Seyyid Mehmed'in terekesinin toplam miktarı 6389 kuruştur. Bu tereke içinden sahip olduğu erzak ve eşyaları tasnife tabi tuttuğumuzda sırasıyla yatak-yorgan takımları, sergiler, mutfak kap-kacakları, giyecek, yiyecekler, hayvanlar ile menzili sayılabilir. Ayrıca, Hac yolunda vefat etmesi dolayısıyla yanında getirdiği zembem ve bir de enfiye kutusu vardır. Yiyecek çeşitlerinden pirinç, buğday, yarma, bulgur, çir, asel/bal, kıyma, revgan-ı sade, don yağı ve basdırma ile zengin bir çeşitlilik söz konusudur. Şehirdeki diğer zaviye şeyhlerinin terekelerinde tespit edilen yiyecek çeşitlerine göre oldukça zengindir. Ayrıca, arı kovani, üç adet ineği, yayığı, Savcun köyünde ortak kısırağı ile 11 davarı ve oğlu Şeyh Mehmed Niyazi'nin esbi (atı) olup, köy ile irtibatı bulunduğu anlaşılmaktadır.

Şeyh Mehmed'in terekesinde dikkatimizi çeken ilk husus, genelde şeyhlerin Mevlvîhâne'de ikâmet etmelerine rağmen -dolayısıyla Şeyh Mehmed de burada oturuyor olması lazım- 2000 kuruş değerinde mülk menzilin bulunmasıdır. Menzilin, Mevlvîhâne ile aynı mahallede yani Kösedere-i Zimmî mahallesinde olması bunun Mevlvîhâne yakınında bulunduğunu düşündürmektedir.

Şeyh Mehmed'in toplam mal varlığını şehirdeki diğer zaviye şeyhlerinin mal varlıkları ile kıyasladığımızda, Kadiri Şeyhi Ebu'l-Kasım'inkinden az, fakat diğer şeyhlerinkinden çok olduğu görülmektedir. Yine Mevlvîhâne'nin bulunduğu Kösedere-i Zimmî mahallesi sakinlerinden bulabildiğimiz bazı şahısların mal varlıklarından da fazla olduğu anlaşılmaktadır.³¹ Mevlvîhâne'nin gelirlerinin az olduğu düşünüldüğünde, şeyhinin mal varlığının fazla olması bizi, şeyhin bunu ya miras yoluyla elde etti-

ğini veya meşihat görevi dışında başka bir geliri olduğunu düşündürmektedir. Tereke defterine bakıldığında her iki ihtimalin de geçerli olabileceği anlaşılmaktadır. Zira, Şeyh Mehmed'in zevcelerinden Mevlvîde'ye borcunun oldukça fazla olması, eşinin zengin olabileceğini ve mal varlığının bir kısmını bu yolla temin etmiş olduğunu gösterebilir. Ayrıca, Şeyh Mehmed'in çevresi ile sosyo-ekonomik ilişkilerinin oldukça yoğun olduğunu, terekesindeki alacaklı olduğu 14 ve borçlu olduğu 2 kişinin varlığından çıkarmak mümkündür.

Şeyh Mehmed'in borçluları Sivas şehir merkezi ile Savcun ve Banaz köylerinde oturan müslim ve gayr-ı müslimlerdir. Bunlar arasında haffaf, kürkçü, bıçakçı gibi esnaftan kimseler de bulunmaktadır. Ayrıca, Şeyh Mehmed'in eşyaları arasında Halep, Şam ve İstanbul yapımı alaca, şitari, kutnu, keten, dülbend topları ile kuşakların bulunması tüccar mesabesinde bir ticaretinin olduğunu düşündürmektedir. Borçları arasında yer alan "Şam'da bir zimmi" ifadesi de bu hususu teyid etmektedir. Şeyh Mehmed'in Hac yolunda vefat etmesi de, bizzat kendisinin ticari faaliyetlerini Şam ve Halep yoluyla yürüttüğünü gösterebilir.

Şeyh Mehmed Efendi ve babasının sosyal ilişkilerinin iyi olduğu, çevresinde ve bilhassa mahallesinde güvenilir kimseler oldukları da anlaşılmaktadır. Zira, mahallede meydana gelen ve kadıya, dolayısıyla sicillere geçen belgelerde şahitlikleri söz konusu olmuştur.³² Babası ve aynı zamanda ilk Mevlvî Şeyhi olan Seyyid Mehmed'in de Sivas müftüsü Numan Efendi ile İstanbul'da misafir iken benzer bir şahitliği kaynaklara yansımıştır.³³ Aynı zamanda Mevlvîhâne için yardım talebini bizzat mahkemeye gelip istemesi ve bunun kabul edilmesi, kadı ve yönetimle olan ilişkilerinin de iyi olduğunu göstermektedir.³⁴

Netice olarak, günümüzde herhangi bir izi kalmayan Sivas Mevlvîhâne'sinin şehrin fiziki yapısındaki yeri kesin olarak bilinmemekte birlikte, kurucusu ve kuruluş tarihi hakkında yeterli bilgilere sahip değiliz. Ancak, Ulu Arif Çelebi döneminden itibaren şehirde Mevlvîliğe karşı yakın bir ilginin de varlığından haberdarız.

Gelir kaynaklarının azlığına rağmen, Mevlvîhâne'de ayende ve revende hizmetleri ile Mevlvîhâne müntesiplerinin ihtiyaçlarının karşılandığı görülmektedir. Sivas şehrindeki diğer zaviyelerde olduğu gibi, şeyh ailesinin varlığı Mevlvîhâne'de de söz konusudur. Mevlvî şeyhlerinin mahalle ve çevresiyle olan sosyal ilişkilerinin oldukça yoğun olduğu görülmekte ve meşihat görevlerinin dışında ticari faaliyetlerde buldukları tahmin edilmektedir.

29. SSS. 10/97.

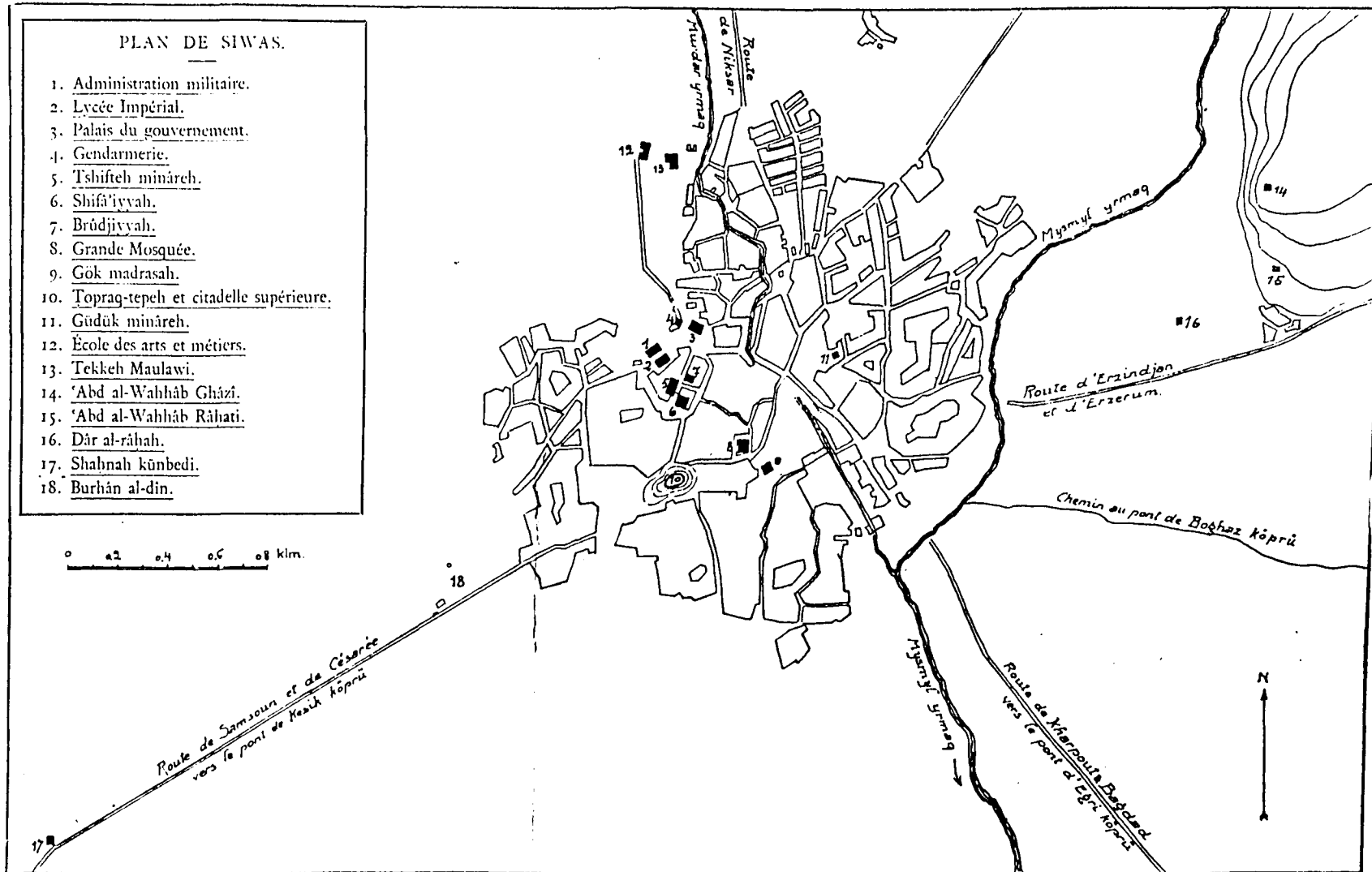
30. SSS. 6/171; SSS. 11/31; SSS. 11/119-120; SSS. 17/62-63.

31. SSS. 9/169; 13/74; 14/14, 77, 84; 15/76.

32. SSS. 5/203, 235, 298.

33. S.Savaş, a.g.e., s. 83.

34. SSS. 7/113, 117.

M.V.Berchem-H.Eldem'in 1910 tarihli planı.